

Діло

Виходить щодня рано

РЕДАКЦІЯ
І АДМІНІСТРАЦІЯ
Львів, Ринок ч. 10, II. пом.
Конт. почт. шад. 14332.
Адреса для телеграм:
«Діло», Львів.
Гол. Редактор приймає від
11—12 год. передполуднем
Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА:
Місячно: в грош 500 зол.
За границею:
В Америці 1 долар, Франції,
Голландії, Бельгії 20 фр. фр.,
Італії 750 ал., Німеччині 750 ал.,
Швейцарії 3 шв. фр., Чехо-
словаччині 30 ч. кр., Румунії 150
лєй, Болгарії 750 ал., Австрії
750 ал. — Зима адреси 1 зол.

Телеф. Редакції 29-41.
Друкарні 29-26.
В СПРАВІ ОГОЛОШЕНЬ
ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМІНІ-
СТРАЦІЇ.
ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА
25 сот.

Лихоліття Холмщини.

Наступ на православні церкви.

1.

Нема, мабуть, ніде так гостро поставленого релігійного питання, як на Холмщині. Почніть ви говорити з холмшак-українцем на теми чи то соціальні, чи то економічні, чи то національні, — все одно: розмова закінчиться церковною справою. Якщо в соціальних та економічних питаннях холмшак нема однозгідності, то, сміло можна сказати, в обороні своєї церкви разом стають і безпартійні, і уніятські, і селяроби, і навіть комуністи. Ще до світової війни, після тол ран-дішого царського указу в 1905 році, можна було гут стрінути таке дивне явище: студенти університету, члени революційних тодішніх партій, частенько ставали в обороні православної релігії, надавалися в догматичні спори з римо-католиками! А ось в недавній вже час: скільки то разів б. сенатор Пастернак (сельроб-лівниця) мусів вилазити на церковну огорожу «для оборони православія»! Ніхто не дивувався, що в обороні церкви з Убородович разом з б. послом Любарським і з сенатором Козницьким (сельроб-правниця). Пам'ятаю добре, як то на хоровім святі в с. Городи-славичах (Возд. Чеси. Хреста) покійний посол-депутат Скрипа розпочинав своє віче словами: «Хресту Твоєму поклоняємось, Владико!»

Таке дивне явище пояснюється тим, що на Холмщині і Підляшші релігійне питання тісно зв'язане з питанням національним: «римо-католик» є тут синонімом поляка, а «православний сино-німом українця. Перехід православного на римо-католицизм — це ознака, що одним українцем стало за Холмщині менше. Тому то боротьба двох на-ціональностей, української та польської, йде на-х землях під знаком релігії.

В тій боротьбі по стороні поляків є держав-ний апарат, польська школа, капітал поміщиків, асаплене шовінізмом польське міщанство і ре-місники, сотні ксьондзів, численна шовіністично-клерикальна преса (не кажучи вже про столичні варшавські видання, в кожному повіті повсюди є як не дай, то бодяй одна газета обов'язково), тьма-тьмуша польської інтелігенції (всі посади з урядових і приватних установ, підприєм-ств, фабриках, нотаріатах, аптеках, лічницях займають поляки, а майже в кожного з них є ді-ти, численні осадники і т. д.). У православних всьо-го того нема: у них є лише селянські мозолісті руки, коло 50 священиків (з російським вихован-ням) і кілька осіб інтелігенції, яка не додає та-ко не досипає... На всій великій території нема ані одної української національної газети (була од-на — «Наше Життя», але й та тепер проповідає інтернаціоналізм), ані одної не тільки україн-ської, але й утратившої школи, ані одного поміщика чи капіталіста, ані одного адвоката, лікаря, інженера, аптекаря...

При таких умовах боротьба дуже тяжка, і тільки завдяки героїзмові холмшак-українця Холмщина досі ще не сполучена та своїми по-раженими трудами не тільки боронить себе, але й каде-де польонізаційний похід на братню Во-линь.

Понад життя любити холмшак свою Холм-щину, свою «холопську мову», свої звичаї, свою віру. Розуміє він добре, що при нинішніх умовах єдине, що рятує його національність, то пра-вославна віра й церква. Ось чому він так завзято боронить їх, так розпучливо кричить та плаче, коли щонебудь загрожує тим двом чинникам!

Поляки добре собі уявляють, що для спо-льщення Холмщини необхідно зробити всіх право-славних римо-католиками. Тим-то обсягаються записання, пересвячення на костели і руйну-вання церков. До світової війни було на Холм-щині та Підляшші 383 церкви, а по статистичні в 1925 року залишилося усього 46 парохіальних церков і 6 філій; зпечатано 133 церкви, виваче-но на костели 147, зруйновано 51. Римо-като-лицьких костелів є 191. Один костел припадає на 1.700 католиків, одна церква на 3.600 православ-них. Один костел обслуговує простір в 30 кв. км., одна церква — в 217 кв. км. Висновчається, на

костели або зпечатувались не тільки церкви, які колись перед 30 роками були уніятськими, але й такі, що збудовані ще перед введенням унії, себ-то перед 1596-им роком (м. Шебрешин, м. За-мість й ін.), або вже після впровадження право-славія, себ-то по 1875-ому році (Біща, Тарнават-ка, Ходинавці, Невірки і багато інших).

В. Косонощій.

З польської преси.

Унія і польський державний інтерес.

У вильському польському щоденнику «Ку-р'єр Віленський» з 13. серпня ц. р. наводимо пере-дову статтю під назвою «Кілька уваг про унію». Автор статті ставиться дуже критично до істо-ричного акту берестейської унії та старается до-казати, що вона принесла Польщі більше шко-ди ніж користі. Вона була між іншим головною з причин, що загальмували реалізацію ягайлон-ської ідеї на східних окраїнах Польщі.

Ствердивши, що в Польщі є люди, які іден-тифікують інтереси церкви з інтересами Польщі в добі Ягайлонів, автор каже, що в тодішній полі-тиці Церкви і держави без сумніву можна до-шукатися деяких стичних, але дуже часто було навпаки, і історія стверджує наглядно, «що уля-лість політики Річипосполитої інспіраціям з Ри-му не виходила їй часто на добре». Загальна ціль-творення концепції унії була ясна: поширити ка-толицизм на схід. Політика католицької церкви вес приймавала до приєднання цілого сходу для Риму і тому берестейської унії не можна вважати оконченою точкою аспірації Ватикану. Незва-чайно сильно і домінуюче становище католиць-кої церкви в Польщі разом з її непереможним впливом на керуючій державній чинники творили дуже догідні умовини для проведення унії. Так само сприяла цьому відрубна організація право-славної церкви на території б. великого литов-ського князівства. Православна литовська ме-трополія все відгороджувала себе від Москви та дуже дорожила своєю незалежністю і окре-мою традицією. І ніхто інший а великий опіку православія ки. Константин Острожський фунду-вав православні церкви на пам'ятку своїх побід над православною Москвою.

«Цей історичний факт — пише автор статті — має кардинальне значіння для оцінки пізніших випадків. Розумна і незалежна державна політи-ка повинна була розвинути і до максимальних меж скріпити це почуття самостійності і окре-мішності православної церкви у Річипосполитій. Давши фактичне рівноуправління правосл. церк-ві, зберігаючи для її ерархії рівне становище в усіх органах державного представництва, могла з неї вчинити сильну й успішну зброю в неми-нучій сутичці з Росією за українські та білорусь-кі землі. Окрема рівноуправлена православна церква була необхідною умовиною для зреалі-зування галицького договору і репрезентативної воеводою Кисілем і Бенецьким політики».

Через творення берестейської унії Польща пішла по лінії найменшого опору. Унія створила культурну й духову границю між частинами укра-їнського й білоруського народів, що жили в ме-жах Польщі. Успадкожене та понижване право-славія спрямувало тому свій зір до православної Москви. А Польща втратила через те не тільки свій офіційний розмах на схід, але мусіла до-пустити до неофіційної опіки Москви над своїм православним населенням.

«Історія стверджує — продовжує автор — понад усієї сумніш, що стан ерархії й уніят-ської церкви взагалі у порівнянні з латинським обрядом мав багато до побажання. Уніяти — так вище як і нижче духовенство, як і ціла маса на-селення — були трактовані виразні як католики, але католики «діалішого гатунку». Почуття ниж-чости й уполіснення було дуже жисте серед уні-ятів. Вони не могли в таких умовах ані витпо-рити якихнебудь вартостей, ані притягнути до-рибте православних. Поборюючи Московою і мо-сковським православ'ям, трактовані згорі й по-нижвані латинським загалом у Річипосполитій,

Огонь нищить не лише будинки, але й все, що в них находиться.

Тому обезпечуйте зближа й пашу від огню в

Т-ві Взаїмних Обезпечень «Дністер»

Львів, вул. Руська ч. 20.

вони цілковито втратили значіння активної чинника в державній і церковній політиці. Лікві-дація унії Росією на землях б. вел. князівства ли-товського відбулася доволі легко і глибоких слід-ів у психіці населення не лишила. Отже політи-ко унія причинилася до загальмування реалізації ягайлонської ідеї на східних окраїнах Річипоспо-литой, киданою православне населення в обійми Росії і не привинуючи до Річипосполитої обито-го нею населення. Не кажу, що такі були інтерси її творців. Але такі були наслідки — може бути, наслідком хибного її керування».

Далі заперечує автор, немовто наскрізь ка-толицька Польща не могла будувати своєї полі-тики рівночасно на католицизмі і православію. Бо католицька церква могла з часом тільки зис-кати на тім. Малою до діла не з вегетуючою ледви унією, але з рівноправною державною право-славною церквою, могла шукати з нею шляхів до об'єднання як рівна з рівною. А таке позучен-ня бубод без сумніву здоровіше і триваліше.

«Берестейська унія — кичить автор — а вже й для Риму мертвою. Доказом цього актуальний тепер на теренах давньої унії східний обряд (мо-ва про т. зв. урядову унію. — Ред.). Найісткі-булоб думати, що він буде мати поводження та що принесе успіхи римській церкві. Виконання тієї нової концепції — без сумніву теоретично-вище (!? — Ред.) від концепції берестейської у-нії — є на наших теренах фатальне і наразує тільки повноту та авторитет католицької церкви. Відривання кавалків від православної церкви розбуджує тільки її чуйність і скріплює відпор-ність. Ця дорога теж не веде до зєднання Заходу зі Сходом (але за те веде до денационалізації у-країнців. — Ред.). Православія можна трактувати тільки як одну цілість і з тією цілістю треба пра-мувати до порозуміння, що є тим акцією, що ні-яка більша держава в даній хвилі ним не опіку-ється (сім)!».

Ось так оцінює вартість історичної унії на північно-західних українських і західних біло-руських землях польський публіцист. Дуже кри-тично ставиться він і до теперішньої концепції польської т. зв. урядової унії, дарма, що попадає у суперечність сам зі собою, видигаючи ідею перетягнення на унію всего православ'я в межах Польщі на основі нібито взаємного порозуміння православних з католиками. Але як розуміти те порозуміння, коли автор вірить у нього тільки тому, що ніяка держава цим православ'ям не опікується. Ось і вичудив аргумент.

Радянська Україна.

Конференція жінок-кооператорок.

Дня 14. серпня ц. р. відбулася в Харкові пер-ша всеукраїнська конференція жінок-коопера-торок. На конференції виголослено доповіді про культурно-побутову працю споживачів праці та про стан громадського харчування. У дискусії над доповідями делегатки виявили велике заін-тересування для справи ліквідування неписьмен-ності. Далі численні учасниці конференції під-несли потребу численнішого втягання жінок до всяких кооперативних курсів.

Спортовий стадіон у Харкові.

У Харкові має відбутися в 1932—33 р. світо-ва спартакіада. Але досі нема в Харкові спорто-вого стадіону. І тому то Всеукраїнська Рада Фі-зичної Культури почала енергійну підготовку до будови великого репрезентативного спортового майдану і спортові плати (будинку спортові культири). І майдан і плату мають побудувати протягом двох літ. Майданний стадіон буде обій-мати 40—45 гектарів землі. Під трибуни наміче-но площу на 5000 метр. квадрат. Ця площа має бути використувана також для періодичних «вистав

Труднощі англійського уряду.

Справа платень у текстильному промислі. — День праці в копальнях.

Політика внутрішнього англійського уряду, зокладно, як відомо, з представників лейбур партії, натрапляє з самого початку на поважні труднощі, і то як на внутрішньому, так і на зовнішньому фронті. Найважливіші труднощі на внутрішньому фронті — це справа управління платень у текстильному промислі і справа робітничого дня в копальнях, зв'язана також з високою заробітків. В обох цих справах робітничий уряд мусить дати дозвіл індуїїв і віддати, якщо хоче розв'язати їх так, аби вдовольнити своїх прихильників.

Конфлікт, що розвивається в текстильному промислі, має свій початок у рішенні фабрикантів у Леннамері з 12. липня ц. р., яким зменшено зарплату на 2 і пів шілінга на одному фунті, почавши від 29. липня ц. р. Фабриканти мотивували своє рішення тим, що тільки таким робом можна забезпечити англійський текстильний промисел перед чужою конкуренцією, яка їм дається чимраз більше в знаки. Аби зменшити кошти продукції, організації власників ухвалили зменшити платні робітникам по ткацких і прядильнях. Однак робітники не згодилися на зменшення платні, заявляючи, що власні кошти зменшення платні в інший спосіб, не торкаючи робітничих платень. Непорозуміння між робітниками і власниками фабрик дало урядові пригоду до інтервенції і до переведення анкети про положення промислу в Леннамері. Але в міжчасі робітники текстильного промислу проголосили забастувку і від 29. липня не працює пів мільйона людей у 1.800 фабриках. Тижнева страта з самих платіжних доходів до мільйона фунтів штерл! Повага положення тим більша, що оскільки забастувка не буде в найкоротшому часі закінчена, то страйк роботу також робітників у прядильнях бавовняних відпалків, а також робітників по пральнях, фарбярнях і т. п. В дальшій черзі загрожено також транспортні робітники, робітники по тих копальнях, що доставляли вугіль для фабрик текстильного промислу і т. д. Положення тепер таке, що тільки особиста інтервенція Мекдональда моглаб довести до згладження конфлікту і до закінчення арбітражу.

Справа годин праці в копальнях ще небезпечніша, бо вона тягнеться від часу страйку в 1926 р., при чому шахтери можуть покликати на виборчі обітниця правлячої тепер партії. Коли в 1926 р. власники копалень запропонували були робітникам або продовження дня праці або зменшення платень, шахтери проголосили страйк, що тягнувся до грудня. Правда, тодішній консервативний уряд зловив генеральний страйк, проголошений для підтримки шахтерів. Але від липня вже уряд перевів закон про 8-годинний день праці в копальнях, проти чого дуже різко виступала лейбур партія, яка оборону-

вала 7-годинний день праці. А що керівничі лейбур партії висунули були справу 7-годинного дня праці в копальнях також у часі виборчої агітації, то зрозуміла річ, що шахтери натискають на уряд, аби виконав свою обітницю з часу виборів. У цій справі ситуація уряду дуже тяжка, тим більше, що переводження всяких радикальних реформ у принципі може тільки припинити його упадок, а тим самим упадок самого уряду. Бож як консерватисти, так і ліберали протипаляться рішуче такій реорганізації копальняного промислу, якої домагаються шахтери.

Цей подвійний конфлікт в англійському промислі є тільки одним з проявів застрашочого зросту безробіття в Англії. Ява то справа домінує над цілою британською політикою. Нині в Англії окодо 2 мільйони безробітних, отже армія неабияка. Від того, чи і як розв'яже цю проблему внутрішній робітничий уряд, залежить і дальша його доля.

В старинній столиці Провансу

(Лист з Франції).

Моя подорож до столиці Провансу припала саме на 1. серпня, отже на від пів року заповідений з Москви комуністичний „червоний день“.

Франція готовилася до нього заздалегідь, систематично роззброюючи комуністичні місцеві центри. Пан Тарде мав ще одну нагоду показати себе ретельним міністром внутрішніх справ і виправдати ту боротьбу, яка повстала з приводу його портфелю підчас останньої міністерської кризи у Франції.

В подудне 1. серпня виїжджаю з Гренобля до Авіньйону. В місті і на дворі, скрізь сила поліції, жандармерії та війська. Мається вражіння стану облоги. Гадаю, що в Авіньйоні — з його законсервованим середньовіччям — цього не буде. Звідкиж, справді, — у колишній столиці папів і новочасному осередку новопровансальського романтизму — моглиб узятися комуністи чи взагалі агенти червоної Москви?!

Але і в Авіньйоні мене скрізь привітали патрулі, дивно контрастуючі з загальним виглядом цього сучасного міста. Мало де середньовіччя заховалося так непорушно і стильово, як саме в Авіньйоні. Тому все модерне — якось не личить йому і явно не гармонізує з основним його характером. Ну, скажемо, електричний трамвай — якийсь недоречний та рахитичний, що майже сам встидається за свою появу у цім місті старовини.

Ще гіршим парадоксом на ґрунті Авіньйону є авта, які мирно здебільшого намагаються з власним собі сляпом курсувати по кривих і переважно вузьких вулицях провансальської столиці. Майже на кожному розі мусять вони робити різні

викрутаси, щоб якось розминутись з іншим своїм товаришем.

Для Авіньйону вони такий-же анахронізм, як припустім поява живого іхтіозавра де-не-де „Place de la Concorde“ у Парижі. Вагага! перші вражіння з Авіньйону зовсім не такі, яких ви чекаєте, виспекулювавши їх наперед головно теоретичним робом.

Отже столиця Провансу зверхній вигляд має зовсім французький. Ви не бачите наразі ніде жадних зовнішніх проявів провансальської стихії. Вона існує переважно поза межами міста — на селі. Не даром великий каменяр неопровансальського руху — Ф. Містраль — майже безвидно жив на своєму хуторі Майляні, недалеко від Авіньйону і по сусідству з другою історичною столицею Провансу — Арлем.

Скрізь на головних вулицях Авіньйону чується французьку мову, правда, зі специфічним відтінком вимови. Це мені нагадує московську мову малоруської інтелігенції перед великою війною де-не-де у Полтаві чи Києві. Прихильники неопровансальського руху слушно віддавна звертають увагу на те, що у Провансі не лише забувають старовинну рідну мову з класичними літературними традиціями, але і рівночасно дуже псується, щодо вимови та наголосу, також французька мова.

Париський централізм покищо є зовсім байдужий до цих більше ніж заасадних справ Провансу і взагалі гузає з культурно-краєвою регіоналізму історичних провінцій Франції. Ходжу по Авіньйоні і немов Атасвер національного ренесансу шукаю живих слідів неопровансальського руху.

Щодення провансальська преса не існує. Вагага! модерної преси на новопровансальській мові немає. Кого не питаю про це — дивляться на мене з деяким здивуванням і напругою до провансальської книгарні. П і існування мені добре відоме. Аджеж заснував її відомий неопровансальський поет Руменю.*) приятель а подекуди то й учитель Містрала. Отже відвідини її вікладаю на другий день, гадаючи, що це буде щось на зразок фламандських книгарень у Брюсселі, чи української книгарні у Львові.

Але і тут я помилявся. Назовні ця книгарня має зовсім французький вигляд. Ані одної дрібесенької провансальської книжки у вітрині. Книгар був дуже здивований, коли я допровадив мені провансальський оригінал славетної спогадів Містрала: „Мій розвиток: Спогади та оповідання.“).

(Докінчення буде)

О. І. Бочковський.

*) На українській мові в перекладі лат. Чкало-ко.Келлер появилася перед війною на сторінках Л. Н. В.

*) Вей прізнання і власні імена знаходжу у провансальській, а не французькій транскрипції.

Д-р ВОЛОДИМИР БІРЧАК.

Дрогобицький бунт.

I.

Проф. Ілько Калічак подав під повним заголовком в „Діал“ (ч. 152, 153, 154, 155) причиню до події з 14. квітня 1919 р., справляючи в дечому статтю „Одлічення радянська республіка в Дрогобичі“ („Новий Час“, ч. 52—55 ц. р.). Але і в причині п. І. Калічака викралися деякі неточності; деяких — особливо закулісових — фактів він не знав, деякі освітні неправдиво, тому я хоту його статтю доповнити тим, що знаю, та дати зодім же освітлення, яке їм належить.

Найважливішим недомоганням статтей І. Калічака вважаю його мильне освітлення дрогобицьких подій із 14. квітня 1919 р. По його думці ціла революція „мала бути між іншим і збройним протестом проти зловживань і всякого роду спекуляцій та веселих забав наших людей, про що як міліонери, так і стрільці різно між собою оповідали і що по своїмому пояснювали...“ (Діал, ч. 152). В дальшому фейлетоні говорить автор знов, що початок революції треба шукати передовсім у великому недовдоволенню дрогобицької залози в деяких старшин того гарнізону“ (Діал, ч. 153). Коротко: автор старіється до певної міри оправдати тих, що робили революцію. Мовляв: їх амусили до того обставини!

Протиний мені світогляд, поширення головно у нас, українців, щоб за кожну зроблену дурницю робити відповідальним не того, що її зробив, а обставини. Тим більше це мені протинне, коли не відповідає правді.

Дрогобицький бунт був такий бунтом, злочинним бунтом, зробленим не Катонами, що мали високо розвинені морально-етичні почуття і обумилися на спекуляції, веселі забави і нетактов-

не шоведення деяких старшин гарнізону. Ні! Це був злочинний бунт, викликаний невідповідальними, людьми адеморалізованими, злочинцями, які, зробивши революцію, ограбили „Червоний Хрест“, забрали готові стоси білос, призначеного стрільцям у полі як великодушний дар! Деякі із провадирів того бунту стали потім конфідентами, аласть їмущих. Ось такі оце були Катони!

Але перейдім до самих подій. І. Калічак не знає багатьох фактів, тому їх подам. Зачну від міліції, що викликала той бунт.

II.

Що це була та міліція?

Дня 2. листопада 1918 р. заявили ми Дрогобич і стали вести війну з Бориславом. Одна і друга сторона не була готова до бою. Наш командант збирав людей, доповнив старшин. Полки висунули думку переговорів, ми її прийняли, щоб зискати на часі. В тому часі зорганізувалася так авана дрогобицька міліція. Складалася вона з передмішан, що були в австрійській армії, але тепер, за української влади, не вступили до війська, але утворили свій відділ. Ось тоді, коли ми вели переговори з Бориславом, заявили мені деякі члени міліції, що вони не стерплять, аби „панні“ вели переговори, але вони, міліціанти, на свою руку так „дні ночі“ роблять напад на Борислав. На свою руку — це було характеристичне для тих людей. Я стримував. Я жадав від них довіри до уряду і до команди, які теж хотять зайняти Борислав, але з тактичних причин та задля неприготування ще до бою мусять кілька днів зволікати. Ясна річ, що все могло скінчитися для нас нещастям, колиб панове з міліції були зачали воювати на власну руку.

Борислав зайнято по кількох днях. Тепер мали ми в Дрогобичі вільні руки, свободні голови. Командант Боевої Управи в Дрогобичі соти Укарма рішився тепер зробити дозвдок з

міліцією, бож недопускамий був такий стан, щоб крім Боевої Управи була в Дрогобичі ще і від нікого незалежна міліція, що складалася з військових озброєних людей і — господарила на свою руку.

Але деякі з міліціантів вернули були з російського полку, вони вже знали „духа і восток“ і заявили соти Укармі, що вони заразді будуть виповняти накази команди, але не признають старшинських ступенів. Соти Укарма знав, що з тим робити, але не хотів і не міг терпіти ніяких „Екстраверств“ — як це він казав. Радився отже мене.

— Це вони сказали дуже розумно! — відповів я. — Так само розумно, якби я сказав: Не признаю римського папи й римських кардиналів, але виконую накази католицької церкви!

Це було де-не-де в положині листопада 1918 р. коли на вулицях Львова ще билися, а Секретаріят Військових Справ не вважав ще до організації правильного війська. На провінції ми му сіли радити собі, як знайти, та як убити. Війська не мали ми багачко. Охотники, що обіцяли де-не-де 2. листопада 1918 р., поступили так, як все і всіди роблять охотники — дезертували, коли їх відійшла охота воювати. Серед такого стану рі чей відраджував я соти Укармі зачинати війну з міліцією, прим. П роззброювати. Навпаки — нам треба було погодитися на їх незлічімі умови і працювати з ними. Ми сподіялися — ані усе! — що небаки буде конець війни у Львові, і тоді або скаже розпустити міліцію в Дрогобичі, або вона приновиться до цілого війська. А докищо треба було погодитися на їх домагання і дати їм роботу. Мою раду прийняв соти Укарма і так стала міліція залежна від команди війська. Старшин і підстаршин назначила вона собі сама. Ступенів старшинських міліціонери не признавали і не зобов'язали старшин з Боевої Управи. (Продовження буде)

По другім боці!

Бакаїйна прогулянка на територію Закарпаття.

Перебуваючи на літнішій в скільській верховині захотілося нам скористати з нагоди і за туристичною перепусткою вибратися на Закарпатську Україну. Раннім ранком прогулянка наша мчить львівським поїздом у сторону Лавочного. Через верхи гір — залізні мости над Опором, серед гарної панорами природоохоронних лісів, зупиняємось на станції в Лавочнім. Ця станція найбільша на лінії Стрий-Лавочне, колись оживлена пограничним рухом з Угорщиною, нині нічим не замінена, — хіба лише тягаровими поїздами, навантаженими деревом з лісів скільських potentatів баронів Гредлі, нагадує давній пограничний рух. На станції зупиняє нас місцевий командант поліції в елегантній однострої і шоломі та чемором подає пояснення і візую наші документи. Купуємо польські білетти до пограниччя під Бескидом, а в чеській конторі до Воловця, що лежить яких 20 км. на лінії Лавочне-Мункач від границьної полоси під Бескидом. Польський урядник відповідає нам лише по польськи. За те чеські урядники з вишуканою чемністю відповідають нам поправною українською мовою. За який час заїжджає на станцію чеський поїзд, яким маємо перейти границю. На вагонах видніють орієнтаційні написи наперед в українській, а потім у чеській мові. На нашій вагоні пишеться таблиця: „Лавочне-Батю“ — яку невидима рука за хвилю повертає до гори корінням! Це зіставлення викликає в нас деякі порівняння і рефлексії. В год. 1-й в полудне відаємо до поїзду. Прислуга складається виключно з наших „русаків“, що орудують поправно українською мовою, що однак не перешкоджає їм відійти з привички розмовляти між собою по мадярськи. Вагони чистісні, обслуговує чина, в однострої, подібних до давніх австрійських. Українські написи в нутрі вагонів впроваджують нас у мийний кастрій.

У вагоні, в якому їдемо, приміщується рідня чеського урядника залізничної в Кошицях, українця, який їздив до рідного краю у відвідини родичів, до Стрия, на основі заграницного чеського вшпорту. Навязуємо розмову, з якої виходить, що цей несприйнятий до служби по 1918 р. урядник, кустився з рідною „у світ за очі“, щоб шукати хулики хліба і найшов його аж у Кошицях на чеській службі. Тут почував би себе дуже добре, якби не тут за своїми і рідним краєм.

Відзначається трубка. Поїзд рушає. Змагаємось з тереном, що все чим далі, тим більше підіймається і серпентиною вється попри опустошену станцію Бескид до чеської границі. Машинна окла, сопі і поволі поборює труднощі нерівного терену. Переходить через довжезний ланцюговий міст, кинений над глибоким яром, що перерізує гору і понад верхи дерев впадає в довгий за 2 км. тунель, в якого середині сходиться границя держав.

М. СТИРАНКА.

Що діється на Лемківщині?

(Вражіння, балахон, чутки.)

У Змигнороді (довіт Ясно) шаліє боротьба. Представник живецького плева багатий, але і куртинник Окопівський не бідний. Оба грубі доларівці. У синагозі всі перед ними розступаються. І в шоденній торгівлі розступаються, — не лише одновірці провідників баталії, але й католики і універсали і православні. Всі знають у Змигнороді про вишні панування фінансово-торгівельного капіталу, хоч ніхто в змигнородці не читає ні Маркса, ні Капцського, ні Богданова.

Я понав у сферу живецького. Не в власної волі. Коли навіть звичайницька собі, маленька фігура заїде у Змигнород, то паразити втягнуть у сферу чудовиського впливу „адоро“ Явця або Окопи. А як фігура грубова, лиса, в окулярах аля Штайгер. Яка там йшла боротьба наді мною, чи пак над обивчим моїм шуном, може колись історія в цілком не розкаже — досить, що сиджу собі в широченній кімнаті, їм сунути в дукром, усміхаюся до шинкаря. І підкавлять мене православні. Один з них, який тільки-що вступив заспокоїти справу, дав мені ласкаво інтерв'ю.

„Ми повернули до віри батьків. Руська православна віра. Мало вже хто в Лемків блудить в уніатстві.“

А батюшка у Вас є?
З другого села доїжджат.
Відправляє...

...як і булово мені, таксамо, нема ріжниці.
А кого з вищих церковних достоянств сповідає?

Виповідає митрополіту.
Якого митрополіту? З Риму, чи Царгороду, чи з Москви, чи зі Львова?

Шлях яде горами, через пропасти і тунелі, видерті природі силою людської енергії та праці. Можна подивитися смілі пориви тих, що шлях цей будували, для яких не істнували ніякі теренові труднощі. Поїзд мчить серед прегарних видів і розкішно розкинених гір Закарпаття, пересувається через розкинені мости і стає на короткий постій на ст. Скотарське, щоб за хвилину стати на першій вузловій станції Воловця.

Це давнє мадярське село, розкинене розкішно серед лісів, горіжків і виноградних кущів. Субота. Жидівські крамничі замкнені і тому остаємо в ресторані на станції та впадаємо в розмову з начальником станції. Кілька слів і розмова переходить на сердечну нуту. Найшов свій свого — це недавній урядник залізничний львівської дирекції, що весь час там працював і якого стрінула доля, подібна до долі нашого товариша Ізди. Питає нас про відносини в Галичині, переповідає нам деякі подробиці зі свого життя — та додає, що радби побачити Галичину. Але дарма, лише час від часу має змогу тут поговорити з криваними і тепер тішиться приїздом з Галичини знакомого з рідною до нього у відвідини. Вступаємо до ресторану. Імо смачний обід, поливаючи знаменитим кошничим пивом та ще кращим угорським вином, яке тут незвичайно дешево. Впадаємо в розмову з тутешнім народним учителем, який на нашу загадку, що ми українці з Галичини, виявляє своє правдиве і щире невдоволення з українського руху на Закарпатській Україні. З тим рухом він погодитися ніяк не може. Жалую, що чеський уряд терпить український рух. Показується, що учитель є риним москвофілом. На наше твердження, що на Закарпатті нема москалів, а тільки вітка великого українського народу, він іритується! Але по тім спускає з тону і успокоюється.

Розмовляємо з селянами. Це здорові люди, ті самі, що їх стрічаємо коло Лавочного. Вони допитуються про відносини в Галичині. Рони, показується в розмові, національно свідомі. Нарікають на російських емігрантів і москвофілів, що ширять православ'я та сіють роздор у народі. Вказують нам на маленьку православну церкву біля станції, до якої ніхто майже не ходить, а яку побудували москвофіли для пропаганди.

На загадку про учителя в селі, кажуть, що він москаль. За те дають вислів адоволенню, що в греко-католицькій церкві настали кращі часи, бо священник є „свій“ і по своєму виголосив проповідь, а не по мадярськи. Мадярони минули!

Таким чином скоро провели ми час на свободній гутірці. Прийшла вже пора вертати. Попрощавшись з начальником станції, всіли ми до чеського поїзду, що тією самою дорогою зніз нас до Лавочного. Тут на станції знов контроль документів в ревізійній саці, з якої виходимо ціло — бо дорожниця пам'ятка в виді знаменитого і пахучого угорського вина, остала при нас завдяки граничним приписам і побажливості митного урядника, що з усміхом лишив нам цей дурючок з чеської сторони.

Е. Д.

Скопе, в серпні 1929.

„Ми“ й „вони“.

(Допис з Волині.)

(Літературний.)

Коли ціла справа українського національно-громадського руху на Волині стала тільки справою, коли в очах влади українство віглядається лише в особах кількох осіб, коли урядові чинники стоять на ставовій, що поза „Рішном Хатою“ Пилипчака а „Кредитному Банком“ Певного немає українських інституцій, коли представникам цих інституцій не влізло інтервенювати в урядових чинників і їхні справля інакше, як за посередництвом групи Певного, а коли, нарешті, сам Певний, не займаючи жадного офіційного становища, окрім редактора „Української Ниви“, має величезну фактичну владу над нами, українцями — тоді ми змушені спонстатувати, що це явище є гіршим для цілої української справи на Волині.

І подібно до того, як я перш заштував бл. а. Воведу Меху, де є гарантія, що його погляд на розв'язання української проблеми є утішеним і правдивим, так і тепер не можу побутися сумніву, чи розв'язання української проблеми, яке йде ліній діаметрально протилежним шляхом, є в утішеним і правдивим.

Накинувши лише рішення українському громадянству можна, більшість може згнотити меншість, але розв'язати української проблеми таким чином не можна.

Я дивлюсь на український національний рух на Волині глибоко і ширше від тимчасових ефектів. Для мене, ані Просвіта, як Просвіта, ані Українбач, як бач, ані кооператива, як склад чи крамничка, ані церква з українським текстом служби Божої то-що не має цінності, коли всі вони не виконують визволюючої місії.

А це тому, що бився я головою об мур народної темноти ще перед війною, так як бився і нині. І коли ми далеко до пілля вірили в ширли українську самостійницьку ідею, коли ми в мілках інтелігенції рушили прислагу національну свідомість, в той час народні маси жили собі в українській ідеї й передавали до рук поліції „агітаторів“. Тому, коли прийшов наш час і коли ми з ентузіазмом кинулися до державного будівництва, парід повернувся до нас спиною, а приймає з отвертими раменами того, з ким зі спільною „кателла“ кашу їв.

Ось чому вважаю, що „передвику“ треба використати для зливання народної маси перодові, а не для її ще більшого розскаду.

Тому в цій точці повинні бути сконцентровані зусилля всіх, хто може працювати біля цієї відповідальної справи. Зломити консерватизм, викликати жертвенність, зливати карість, зникнути сліпого ненавистливої душі, зорганізувати націю, яка знає, чого хоче і до чого йде.

А Ваш священник 30 літ у Вас, і всі знають, що не дер. Хто що дав. А імовіть у кожній „хліж“ були. Кілько літ називалися даремно. Цілими вечорами — бувало — між молодими.

Правда, правда.

А чому за одну ніч всі їх покинули?

Мовчанка. Всі очі впадали в нутро душі, мов у безодню. Поніжковини.

Що я чую?!

Не „хчу“, не піду до него. Якжеж йому гріхи казати? Таж тоді був ще ткачем, а той другий був мударем. Люди добре знають, — правда, правда. А тепер десь-там у Варшаві якийсь посвятий тай священником. І я маю йому на сповід казати гріхи? То не є ніякий священник! Якійсь собі бородатий, тай вже. Не хчу, не піду.

Двох мали батюшків. І оба були такі. Вже і найтвердіші сумнівалися. Хто зна, чи не повернуло назад до Перемишля. Один з розумних місцевих гадів казав мені:

Можє і всі не повернули би... багато каже, що ніколи не повернуть. Піду до дослідників писма, до американських сект, а не повернуть. Але багато були би собі знавали той молодий священник, що його дали на місце старого. Але він має балаху, зем про долари тай долари. За долари синохоси, за долари ліс, за долари пол під крумплі. І боїться, щоб не влізли. Перел Великимодом такого ліку набрався, що справді хтось міг а молодиків піднести руку. Пустити у світ, що поночі по вишках йому злізати, а церкву чашу викривати. А все каже: „Всі знаєте, що і тут і хліл не хотів би бути межі дими диму, нами-лемками, але дали, тай мус. Довго не було, може ще одна рік тай піду на ліпше. Не хочу бути мучеником, а якби хоч тронка хотів жертвуватися і був тактомнішим, то багатьох зискав би собі.“

(Продовження бач.)

Мовчанка. Довге шукання в пам'яті. Нарешті є.

Варшавського митрополіту...

То вітали від Риму і поїзди у Варшаву? Ви тепер вар...

В очах аразу бухнув вогонь і розіллалася по всьому обличчю. Мій інтерв'ютор вік. Бачу його дивно в темному закуті. Ломить руки, страшно гадати. Думає: котра віра є вірою батьків, а куди поїзди Лемки?

Другого дня нахожусь в серці „віри моїх батьків“. Хочуть конечно балахати про віру. Я нічого. Невтральний. Та наступають. Не можу довго удержатися за окопами байдужності. Кажу:

„Ви тепер ніби православні, як за Збручем і на Волині українці. Ви добровільно перейшли на Україну?“

Вільше не питали мене про віру. Чогож їм питатися? З одного боку Варшава, з другого Україна. Чи не ліпше було змовити, руснаками-лемками, перед зміною? Дехто зігнув.

Ой біда у ємомостів...

Не дуже, — мають полл, ліси.

Але нема: за похорон короля, за весілля 20 доларів. Нема такса. „Що „хчу“ — дам батюшці. За похорон теж везу в руку 20 ал. Навіть не смотрю на ціналі.“

А то все пішло через ціналі. Тут один з них є біленькому селі немилосердно брав. Нераз брав за похорон цару биків, а за шлюб робити хто-зна скільки (бо законів віри не знають) — і доларів і курей. А православний Грицький вікну пімсту присяг йому за те. Десь аж в Перемичину переїхав того Кодоносівський, а Грицький зараз другої неділі мав вже в тім селі службу від перкою.

На всіх обличчях адоволення в Гриня. Чи так воно було, чи ні, а Гриня в лісній росте геном, обоченим земка.

ЛІЦЬК НА ВОЛИНІ. (Виступ промовця). Від року вже угодова група на чолі з пп. Певним і Пилипчуком провадить завазлу боротьбу за опанування українських інституцій, на перебираючи в засобах боротьби: брехня, силетні, доноси, висилки, труси — все урухомлене для того, щоб розкопати українське громадське життя. Не маючи опора в місцевому населенні, спроваджують вони емігрантів, яким добувають на протязі пару днів громадянство і посади, запропащають до своїх інституцій та роблять в такий спосіб „маси“. Решта оповіщена, як комуністичний, протидержавний елемент, для якого не може бути права, для якого не має посади на приватну працю, якого теж має зазіхати. — Таким чином погромлено Брацтво, а поставлено на його чолі комісари під головуванням п. Пилипчука. Створено за допомогою влади останнього вже нині „Рідну Хату“, на чолі з тим-же Пилипчуком, зорганізовано за матеріальною підмогою урядових чиновників Кредитовий Банк на чолі з Певним, а за останній час розпочато офензиву на українську гімназію за посередництвом створеного ад гок товариства, статут якого затверджено Вовєдство протягом 24 годин і на чолі якого станув той-же Пилипчук. Ніхто інший, як Пилипчук твердить, що воо велике досягненє в тому, що ті самі особи в різних інституціях грають першу роль, бо, мовляв, від цього тратить на силі праці. А в той же час сам, будучи міським інжениром себ-то занятим працю в різних комісіях, нарадах, засіданнях, удаєсь чомусь, що праця не стратить на силі, коли він буде головою „Рідної Хати“. Брацтво, батьківського комітету, товариства ім. Лєси Українка то-що. Добре, мовляв, як я чужу жінку забрав доганю, як мені жінку вкрали. Відному Певному мало що я лишився для „праці“. Тому вирішили він відігратися на кооперації. Заложив при „Українській Ниві“ Кредитовий Банк і проголосив себе його „директором“. В кожному числі „Укр. Ниви“ викладав себе, як „кооператора“, який будув „новітню кооперацію“, хвалить себе, як „пешного директора“ і складає собі поляки в і-мани хлєборобів, учителів, пан-отців, фабриканти, власні дошкє, а при цїм своїї здатности за-

[illegible]